

Kroatian sukunimistöstä hengästyttävästi

Franjo Maletić, Petar Šimunović: Hrvatski prezimenik. Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća. Zagreb: Golden Marketing & Tehnička knjiga, 2008.

Kroatialaisen nimistöntutkimuksen grand old man Petar Šimunović on Franjo Maletićin kanssa julkaissut uuden kroatialaisen nimistöntutkimuksen merkkitöksen, sukunimikirjan *Hrvatski prezimenik*. Tosin olisi pikemminkin syytä puhua kirjasarjasta, koska *Hrvatski prezimenik* on kolmiosainen: se sisältää yli 2000 sivua ja hakusanoina löytyy 114643 sukunimeä. Akateemikko Šimunović on pitkän ja tuotteliaan uransa aikana harrastanut sekä toponymiaa että antroponymiaa, minkä lisäksi hän on julkaissut useita dialektologisia teoksia keskittyen erityisesti kotisaarensa Bračin murreanalyysiin.

Hrvatski prezimenik on Šimunovićin uusimman teoksen nimi; se vertautuu Suomessa julkaistuun *Sukunimikartastoon* (1998) ja Kroatiassa v. 1976 julkaistuun *Prezimana SR Hrvatske*, jonka toimittivat Valentin Putanec ja Šimunović. *Hrvatski prezimenik* sisältää kaikki Kroatiassa vuonna 2001 väestönlaskennassa esiintyneet sukunimet ja kertoo jokaisen kohdalla, kuinka monta nimenkantajaa kuinka monessa taloudessa missäkin kunnassa on. Saman tekee *Prezimana SR Hrvatske*, tosin vuoden 1948 väestönlaskennan pohjalta. Näin ollen *Hrvatski prezimenikin* yksi käyttömahdollisuuksista onkin tarkastella miten väestö on muuttanut vuoden 1948 ja 2001 välillä. Tämä tosin ei ole täysin mutkatonta, koska sukunimet yksin eivät tietenkään kerro väestöstä millään muotoa kaikkea, tai edes osittain, olennaista; ihmisestä ei voi vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä sukunimen perus-

teella. Aikaisempi *Prezimana* on hankala siksi, että 1948 oli tapah-
tumassa vielä suuria demografisia muutoksia toisen maailmansodan tuhoisissa jälkimainingeissa. Vuoden 2001 tiedoista haluaisi taas tarkastella esim. Kroatian vähemmistöjen kehitystä, erityisesti serbialaisen vähemmistön mahdollista katoa, mutta vain osa sukunimistöstä kertoo kansallisuuden. Eivätkä tietenkään kaikki ”serbialaisen” sukunimen kantajat olleet kansallisuudeltaan serbialaisia edes vuonna 1948.

Hrvatski prezimenik ei ole vain sukunimilista, vaan ensimmäisen osan alkupuolisko on pyhitetty Petar Šimunovićin johdannon lisäksi hänen sukunimistöön liittyville artikkeleilleen. Nämä artikkelit löytyvät myös teoksesta *Hrvatska u prezimenima* (2008), johon on todellakin koottu *Hrvatski prezimenikin* johdanto-osat. Ennen *Hrvatski prezimenikin* varsinaista sukunimisanakirjaa on vielä listattu tuhat tavallisinta sukunimeä sekä kroatialaisen henkilönnimistöntutkimuksen bibliografia, jonka laadinnassa on avustanut Ivana Filipović. Ellei muuta, tämä bibliografia tekee *Hrvatski prezimenikistä* luonnollisen pohjateoksen kaikille kroatialaisesta henkilönnimitutkimuksesta kiinnostuneille. Kolmannen osan alussa on Šimunovićin lyhyt pohdinta kroatialaisista paikannimistä, jonka jälkeen sukunimet listataan kunnittain. Mainittakoon, että paikallishallinnollista jakoa on hieman muutettu v. 2006 laissa läänien, kaupunkien ja kuntien alueista Kroatian valtiossa, mutta tämä *Hrvatski prezimenik* käyttää v. 2001 voimassa ollutta jakoa.

Esipuheessa esitetään, että *Hrvatski prezimenikiä* voi käyttää lähteenä tutkittaessa Kroatian demografiaa, maassamuuttoa, etnografiaa, kansallisuutta sekä tilastollisiin tutkimuksiin ja sukututkimukseen. Esipuheessa myös

pohditaan sukunimien muuttamista ja mainitaan maahanmuuttajat (erityisesti nk. kolmannesta maailmasta), jotka ovat tuoneet uusia sukunimiä kroatialaiseen nimistöön. Aiheeseen palataan kolmannen osan alussa, jossa harmitellaan maaltamuuttoa, maastamuuttoa ja nykyistä trendiä mennä naimisiin yhä myöhemmin; harmittelun aiheina ovat myös sikkujen suuret määrät ja monet abortit, ja kaikkia näitä asioita yhteensä pidetään syynä sille, että Kroatian väestö vähenee. Näitä pohdintoja voidaan pitää Šimunovićin ja Maletićin kontribuutiona Kroatian demografiseen keskusteluun, mutta varsinaista lisäarvoa ne eivät tuo teoksen nimistöntutkimukselliseen antiin – ja tokkopa demografista keskustelua etsivät ensimmäisinä tarttuvat *Hrvatski prezimenikiin*.

Hrvatski prezimenik on ongelmallinen myös yksityisyyden suojan kannalta. Kirjasta löytyy helposti esim. yksi ainoa Rihtman Augustin (asuinpaikka Zagreb), joka lienee vuonna 2002 kuollut Dunja Rihtman Augustin, yksi Kroatian kautta aikain tunnetuimmista antropologeista. Ehkä Dunja Rihtman Augustinin löytyminen ei vielä niinkään haittaa, hän oli kuitenkin julkinen henkilö myös omasta valinnastaan, mutta oletettavasti kaikki muut, jotka ovat sukunimensä ainoita kantajia, eivät ole erikseen hakeneet julkisuutta. Kirjassa mainitaan, että kirjassa on 50 sukunimeä, joilla on vain yksi kantaja; itse löydän lukemattomia kaksoisnimiä, ja runsaasti perheitä, joiden sukunimi on Kroatiassa heille uniikki. Olettaisin, ettei niiltä viideltäkymmeneltä, jotka kirja mainitsee, ole kysyty heidän sukunimensä painamisesta kirjaan, eikä myöskään kaksoisnimien kantajilta tai perheiltä, jotka ovat sukunimensä ainoita kantajia Kroatiassa.

Ongelmallisena näen sen, että nimenkantajien asuinpaikka

mainitaan. Mitä tutkimuksen nimissä saa julkaista kysymättä lupaa? Oikeastaan olennainen tieto onkin, että tämän nimenkantajia on vähän, ei niinkään se, onko heitä ehkä yksi, kaksi, kolme vai neljä Kroatian neljästä ja puolesta miljoonasta; tämän tiedon nimistöntutkimuksellinen arvo on vähäinen. Ottaen huomioon, että tiedot ovat vain 7 vuotta vanhat julkaisuuhetkellä, on helpoa löytää jopa tiettyjä henkilöitä prezimenikistä, kuten minä olen löytänyt kolme ystäväni, joiden sukunimet ovat epätavallisia. Tiedot ovat vielä väestönlaskennasta, jonka tueksi säädettiin

laki väestönlaskennasta 2001 velvoittaen jokaisen vastaavan totuudenmukaisesti kahta lukuun ottamatta kaikkiin kysymyksiin: kansallisuuteen ja uskonnolliseen vakaumukseen liittyvät kysymykset olivat vapaaehtoisia. Toisin kuin esim. puhelinluetteloon, väestönlaskentaan ei saanut lain mukaan olla osallistumatta.

Kaiken kaikkiaan *Hrvatski prezimenik* on kuitenkin hengästyttävän monipuolinen teos kroatialaisen nimistöntutkimuksen harrastajalle, ja miksei muillekin väestön tutkijoille. Suosittelen!

Johanna Virkkula

Venäjän omistajista ja vallanpitäjistä

Arto Luukkanen: *Kuka omistaa Venäjän? Omistamisen ja vallan dynamiikka Venäjällä*. WSOY, 2009. 232 s.

Arto Luukkanen on tarkastellut lukuisissa kirjoissaan Venäjää henkilöiden kautta. Menetelmä on oikeutettu, sillä ihmishän historiaa ja politiikkaa tekevät. Metodisesti henkilöhistoria on yksinkertaista, kun tapahtumat kytketään henkilöihin. Se on myös ”seksikästä”, sillä suuri yleisö on kiinnostunut ”kurkistelusta”, salaisuuksista ja paheista. Henkilöhistorialla on kuitenkin puutteensa, sillä silloin jäävät unohtuiksi ne rakenteelliset valtavirrat, jotka vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen ja yhteisön kehitykseen. Myös luonnontieteelliset juuret omaava polyformismi on Venäjälle ominaista. Siksi maan kehitystä on tarkasteltava sekä rakenteiden että henkilöiden kautta. Viimeisten 20 vuoden aikana Venäjällä on tapahtunut maailman historiassa ainutlaatuinen muutos – sosialismista on siirtynyt markkinatalouteen. Tuohon maailmanhistoriallisesti tärkeään ja miljoonia ihmisiä koskettavaan

prosessiin kirjoittaja ei ole juuri kiinnittänyt huomiota, vaikka tilanne on talouspoliittisesti ja tutkimuksellisesti mielenkiintoinen ja haastava. Sosialismin toteuttamisesta on paljon tutkimuksia, mutta toistaiseksi sosialismista markkinatalouteen siirtymistä on tutkittu vähemmän.

Teoksen jäsentely on perinteisen kronologinen, mutta painopiste on Neuvostoliiton jälkeisessä Venäjässä. Luukkanen lähtee liikkeelle viime vuosien aikana lännessä paljon julkisuutta saaneesta Mihail Hodorkovskin tapauksesta. Lukija odottaa, että tieteelliseksi tarkoitettu teoksessa pohdittaisiin syytteiden ja vangitsemisen syitä perusteellisesti. Luukkanen kuitenkin esittää kysymyksiä, muttei vastaa niihin. Hän luettelee länsilehdissä moneen kertaan esitetyt asiat tuomatta esiin mitään uutta, vaikka juuri Hodorkovskin tapauksen kautta voitaisiin porautua venäläisen omistamisen ytimeen. Kirjoittajalta jää määrittelemättä myös omistaminen. Viittaukset ”sultanisiin” ja Mika Waltarin *Mikael Hakimiin* voivat olla joidenkin mielestä hauskoja,

mutta eivät selvennä Venäjän omistamisrakenteita suomalaiselle lukijalle. Päästäkseen asian ytimeen kirjoittajan olisi pitänyt hyödyntää enemmän viime vuosina julkaistua venäläistä taloustieteellistä kirjallisuutta. Esimerkiksi Vladimir Mau on julkaissut lukuisia Venäjän taloutta moskovalaisesta näkökulmasta käsitteleviä tutkimuksia. Pääasiassa lännessä julkaistua kirjallisuuteen pohjautuva pitkäkö, yli 80 sivua käsittävä, katsaus Venäjän taloushistoriaan selvittää monia seikkoja, mutta ei vastaa kirjan kysymykseen siitä, kuka Venäjän omistaa.

Maailmalla omistamisen käsitteet vaihtelevat suuresti. Ääripäinä voidaan pitää länsimaista puhdasta yksityisomistusta ja luonnonkansojen kollektiivista nautintoa. Läntiset demokraatit perustuvat lain turvaamaan yksityisomistukseen. Suomessa vallitsee sekatalousjärjestelmä, jolloin omistamismuotojen kirjo on laava, puhtaasta yksityisomistuksesta valtiolliseen ja kollektiiviseen omistukseen. Suomalainen yksityisomistus on lailla turvattu, ja varsinkin maanomistusjärjestelmän vakaus ja rationaalisuus on tarjonnut perustan siirtymiselle agraariyhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Venäjällä ei ole yksityisomistuksen perinnettä ja kollektiivisuutta pidetään suorastaan pyhänä. Suhde omistamiseen vaikuttaa yksityisen kansalaisen työhön ja yrittämiseen. Yksityisomistus ei ole ollut Venäjällä tuntematon. Maassa on ollut rikkaita kauppiaita Novgorodin kauppasavallasta saakka, mutta kollektiivisuus ja valtiollisuus ovat aina jyränneet yksityisomistuksen. Katariina II yritti toteuttaa yksityisomistusta, samoin Nikolai I:n valtiovarainministeri Jegor Kankrin ja Nikolai II:n ministerit Pjotr Stolypin ja Sergei Witte. He kaikki törmäsivät jähmeään venäläiseen järjestelmään, kuten reformien tutkijat